

Adviescommissie ruimtelijke kwaliteit

Jaarverslag 2019
Gemeente Weststellingwerf

hûsenhiem

Voorwoord

Met plezier bieden wij u ons jaarverslag over 2019 aan. In dit jaarverslag laten we zien wat de adviescommissie in 2019 heeft kunnen bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit in uw gemeente. Soms waren dat grote zaken, ingrijpende plannen waarover we adviseerden. Maar veel vaker ging het over kleine ingrepen in de leefomgeving. Kleine dagelijkse veranderingen, die bij elkaar opgeteld toch veel invloed op de kwaliteit van de leefomgeving kunnen hebben. Naast een veilige en gezonde fysieke leefomgeving is een goede omgevingskwaliteit van groot belang.

Dit jaar bevat ons jaarverslag minder cijfers en meer inhoud en beeldmateriaal dan in voorgaande jaren. Het jaarverslag bevat verschillende rubrieken. In de rubriek *Kwaliteitsadvisering in beweging* gaan we in op de veranderingen in de ruimtelijke kwaliteitsadvisering als gevolg van de Omgevingswet. Hoe gaat uw gemeente daar mee om, en hoe kan de commissie u daarbij behulpzaam zijn? In *Het jaar 2019 in vogelvlucht* beschrijven we hoe de commissie in 2019 was samengesteld en te werk ging. In de rubriek *Gemeentelijk beleid* beschrijven we hoe we gebruik maakten van de door uw gemeenteraad vastgestelde beleidskaders. We ronden af met een samenvatting van de *Aanbevelingen*.

Dit jaarverslag is een uitnodiging om in gesprek te blijven over de zorg voor een veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. Want alleen met regels kom je er niet. U bent van harte welkom om een zitting van de adviescommissie bij te wonen of een korte excursie door uw gemeente te maken met ons. Om samen te ontdekken hoe we ruimtelijke kwaliteit ervaren.

Namens uw adviescommissie ruimtelijke kwaliteit,
drs. Marloes Eskens, Adviseur ruimtelijke Kwaliteit

Kwaliteitsadvisering in beweging

Op de website van hûs en hiem leest u dat de ruimtelijke kwaliteitsadvisering in Fryslân een lange historie heeft. Van het ‘bevorderen van de bouwkunstige schoonheid’ naar de welstands- en monumentenadvisering en de bredere advisering over ruimtelijke kwaliteit. De Omgevingswet maakt het kwaliteitsbegrip nog ruimer:

“Het gaat om een goede omgevingskwaliteit. Wat betekent dat voor de advisering?”

2019: Een landelijke handreiking

Hûs en hiem is - samen met de zusterorganisaties in de andere provincies van Nederland en met de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit - betrokken geweest bij het opstellen van de Handreiking Adviesstelsel voor Omgevingskwaliteit. Deze handreiking is in februari 2020 gepubliceerd door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit en is inmiddels aangevuld met een modelverordening.[1]

[1] U kunt deze handreiking downloaden via de website van hûs en hiem.

De Omgevingswet draagt ons allen op om te zorgen voor goede omgevingskwaliteit. Plannen met een goede omgevingskwaliteit zijn duurzaam, functioneel en aantrekkelijk en dragen bij aan de gezondheid en het welbevinden. De pijlers van goede omgevingskwaliteit zijn cultureel erfgoed, architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit en een goede kwaliteit van natuur en landschap. Dit wijst erop dat we de kwaliteitsadvisering niet sectoraal kunnen benaderen. Ruimtelijke vraagstukken kunnen zo ingewikkeld worden dat een welstands- of monumentenadvies op het moment van de vergunningsaanvraag alleen, soms niet voldoende is om te zorgen voor goede omgevingskwaliteit. Een bredere aanpak is gewenst, waarbij overleg in een eerder stadium kan bijdragen aan een positief proces waarin initiatiefnemers worden uitgedaagd en geïnspireerd.

2020 en 2021: Naar lokale invulling

De bepalingen over de adviescommissie(s) in de Erfgoedwet en de Woningwet vervallen. Daarvoor in de plaats introduceert de Omgevingswet een gemeentelijke adviescommissie die verplicht is voor alle gemeenten met rijksmonumenten. Gemeenten hebben de vrijheid om rond die gemeentelijke adviescommissie een eigen adviesstelsel in te richten. De landelijke handreiking schetst daarvoor vier adviesrollen die in samenhang bekeken moeten worden.

Vier adviesrollen in samenhang. Bron: Handreiking gemeentelijk adviesstelsel Deel 1, VNG, RCE en FRK, februari 2020.

De handreiking gaat niet specifiek in op de Friese situatie met de Gemeenschappelijke Regeling. Deze is uniek in Nederland en biedt goede kansen om een adviesstelsel op Friese leest te schoeien. Hûs en hiem denkt hierover graag met u mee.

Onze advisering richt zich vooralsnog met name op de laatste fasen in het blauwe blok. Naast beoordelingsgerichte advisering over activiteiten, zien we de laatste jaren de ontwerpgerichte advisering in de vorm van zogeheten vooroverleggen, steeds meer toenemen. De positieve gevolgen hiervan zijn niet alleen zichtbaar in de snellere afhandeling van de definitieve aanvragen, maar zijn ook zeker te zien in de kwaliteit van de uiteindelijk ontwerpen. Door in het ontwerpstadium mee te denken en al in deze fase te kunnen sturen, wordt de uiteindelijke plankwaliteit verhoogd. Wanneer we deze positieve ontwikkeling verder doortrekken door nog eerder in het proces onze kennis over ruimtelijke kwaliteit in te zetten, kan deze meerwaarde alleen maar verder toenemen. Het gesprek hoeft zich dan niet te beperken tot het uiterlijk van een bouwwerk of de monumentale aspecten. Het kan gaan over de betekenis van een plan voor de plek en de omwonenden, over publieke meerwaarde. Hoe beter de basisvoorwaarden zijn neergezet, hoe soepeler het gehele ontwikkeltraject zal leiden naar een kwalitatief hoogwaardig eindbeeld.

Ook als het gaat om gemeentelijk kwaliteitsbeleid (het rode blok) bieden we graag onze expertise aan in de vorm van een brede en vroege adviesrol. Niet alleen over het aanwijzen van gemeentelijke monumenten of het opstellen van criteria voor het uiterlijk van bouwwerken maar bijvoorbeeld ook over het ontwikkelen van duurzaamheidsbeleid of sociaal beleid in relatie tot de leefomgeving.

De Omgevingswet stimuleert om na te denken over de wijze waarop goede omgevingskwaliteit het best tot stand komt. Hiermee ontstaat een palet aan kansen. Onze aanbeveling is om beleid en advisering voor omgevingskwaliteit te agenderen in de gemeenteraad, om bewust te kiezen welk van deze kansen uw gemeente wil aangrijpen omdat ze een waardevolle toevoeging zijn voor uw specifieke, lokale situatie. Als adviescommissie staan we klaar om samen met u te experimenteren, te ontdekken wat goed werkt en om onze toegevoegde waarde als adviseurs ruimtelijke kwaliteit daarop aan te passen en indien gewenst uit te breiden.

Het jaar 2019 in vogelvlucht

De gemeente Weststellingwerf is één van de 17 Friese gemeenten die de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit hûs en hiem hebben aangewezen als geïntegreerde welstands- en monumentencommissie.

Commissie

In de gemeente wordt de commissie vertegenwoordigd door een adviseur van hûs en hiem die voor een periode van drie jaar tot voorzitter van de lokale adviescommissie is benoemd. De voorzitter wordt bijgestaan door een tweede adviseur, de zogenoemde secondant, die per vier maanden rouleert. De adviseurs zijn onafhankelijk ten opzichte van de gemeentelijke organisatie en de aan hen voorgelegde plannen.
De samenstelling van de commissie was in 2019:

- **Voorzitter**:
  Marloes Eskens
- **Secondant 1e periode:**
  Gerrit Boschloo
- **Secondant 2e periode:**
  Johan de Vries
- **Secondant 3e periode:**
  Jasper van Zellingen
- **Monumentendeskundige:**
  Gertjan Timmer
- **Gemeentelijke ondersteuning:**
  Rennie Gjaltema
  Elmara de Jong
  Hilda Miedema

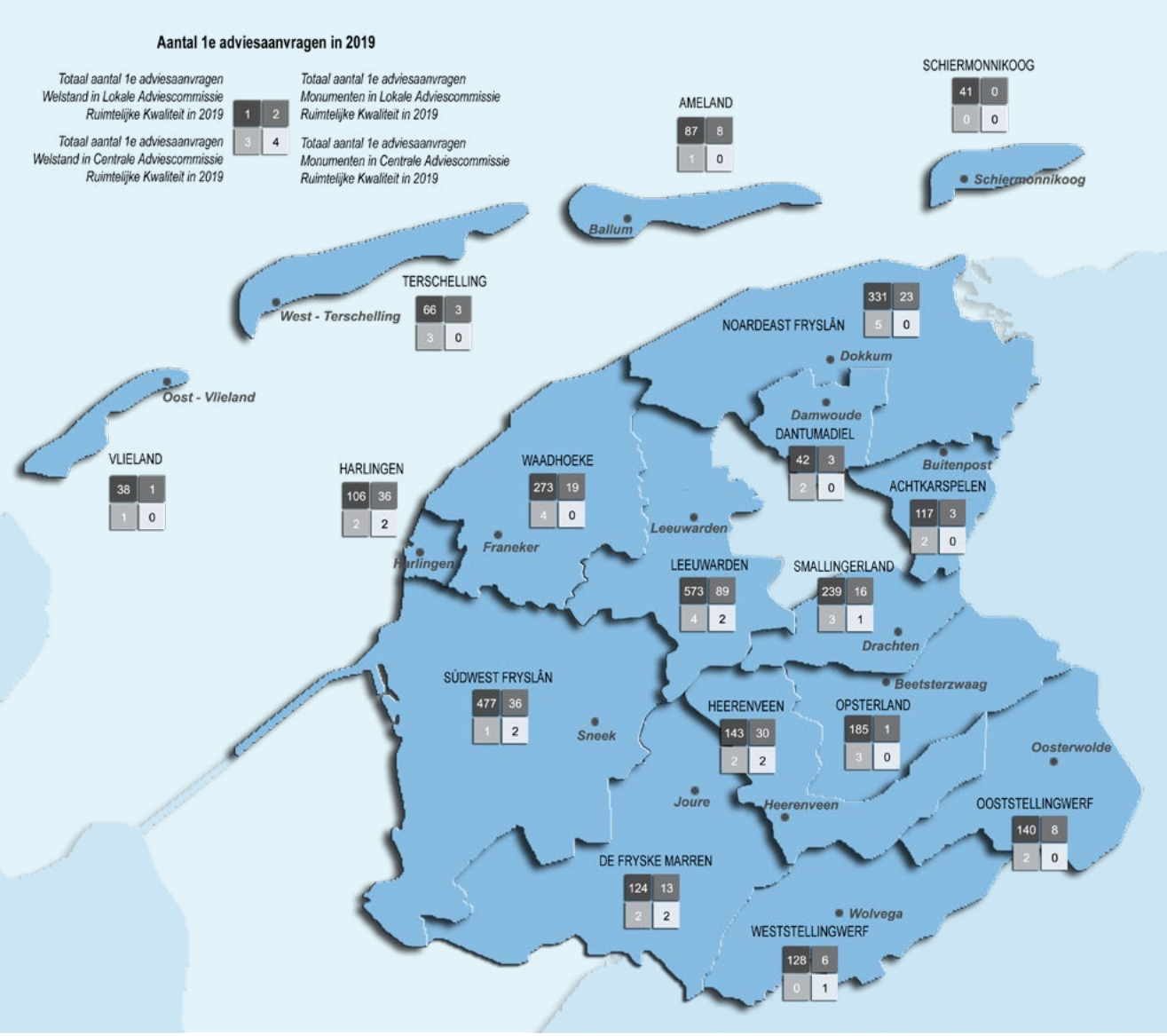
Werkwijze

De adviescommissie vergadert eens in de twee weken op het gemeentehuis te Wolvega. De agenda wordt steeds voorbereid door de ambtelijke dienst en alle relevante informatie wordt door de dienst beschikbaar gesteld. In de vergadering worden de plannen voor de eerste keer bekeken en beoordeeld. Van elke planbehandeling stelt de commissie een advies op voor het college. In het geval van een monumentenaanvraag wordt een gecombineerd welstands- en monumentenadvies uitgebracht. De gemeente zorgt voor het openbaar maken van de adviezen.

De commissie vergadert openbaar, tenzij er plannen aan de orde zijn die nog in een vertrouwelijk stadium zijn. De werkwijze van de commissie is erop gericht de beoordeling van de plannen zoveel mogelijk in dialoog met de aanvrager te doen. Deze directe communicatie is voor alle betrokkenen plezierig en efficiënt.

2019 in cijfers

De commissie heeft in 2019 in totaal 134 eerste adviesaanvragen behandeld (waaronder 6 monumentenaanvragen). Dat zijn er 29 minder ten opzichte van 2018. Op de overzichtskaart kunt u zien hoe de aantallen van eerste planbehandelingen over de gehele provincie verdeeld zijn.

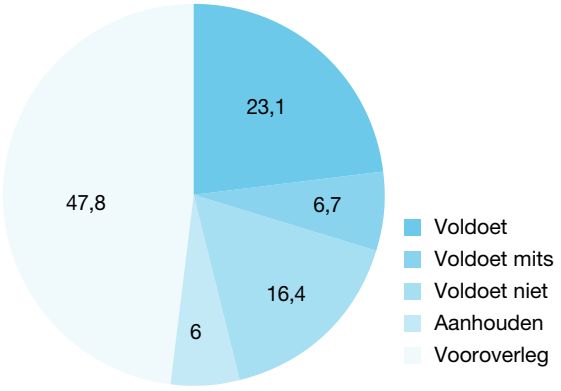

31

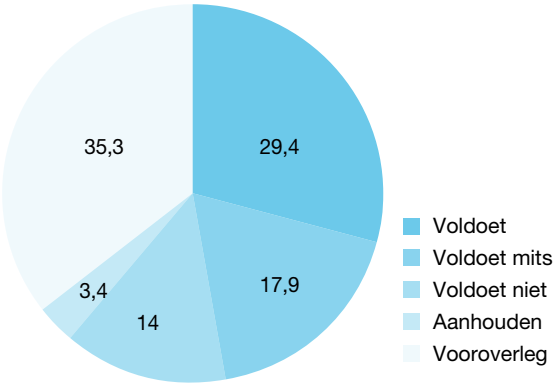
aanvragen kregen in één keer een positief advies

Het grootste gedeelte van de adviezen (22,3%) betrof aanvragen met een bouwsom tussen € 5.000,- en €25.000,-. Direct in percentage gevolgd door aanvragen (21,4%) met een bouwsom tussen de €25.000,- en de €100.000,-.

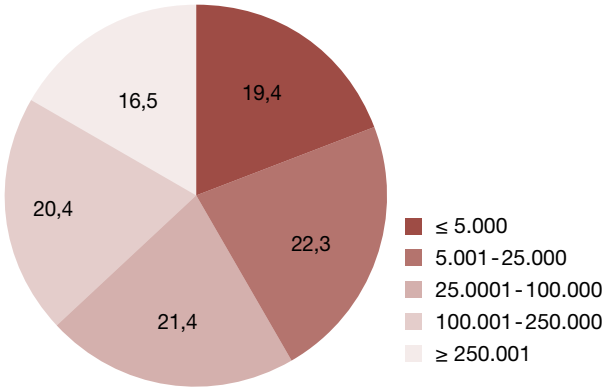
Percentage naar Aard van Advies Gemeente

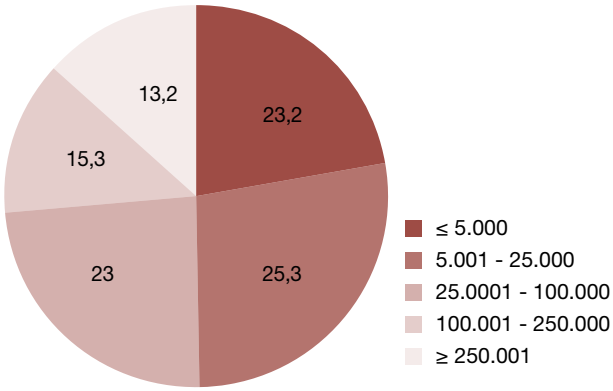
Percentage naar Aard van Advies Provinciaal

Percentage Adviezen naar Bouwsom Gemeente

Percentage Adviezen naar Bouwsom Provinciaal

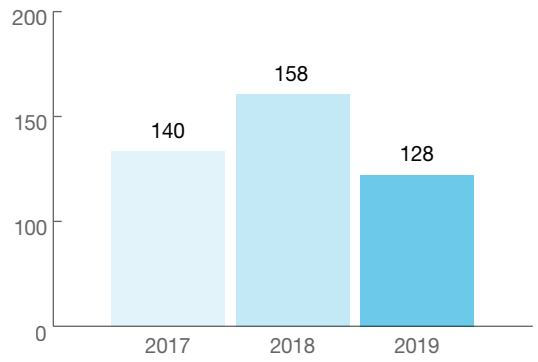

150

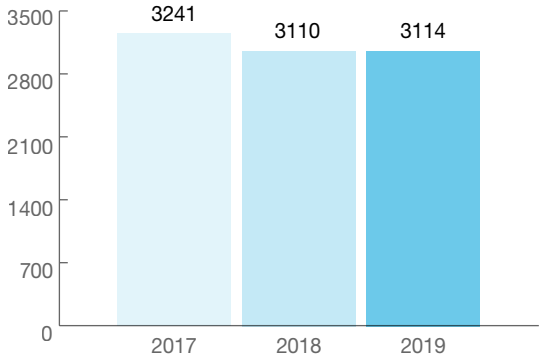
planbehandelingen waarbij de initiatiefnemer of ontwerper aanwezig was

Er werd in 2019 aanzienlijk meer gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot vooroverleg. Het percentage plannen dat als vooroverleg is behandeld is met 11% gestegen ten opzichte van het vorige jaar.
Voor zover ons bekend werden in 2019 op twee adviezen na alle adviezen overgenomen door het college van B&W.

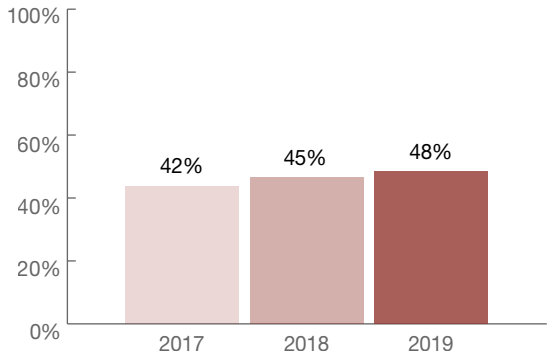
Aantal 1e Adviesaanvragen Gemeente

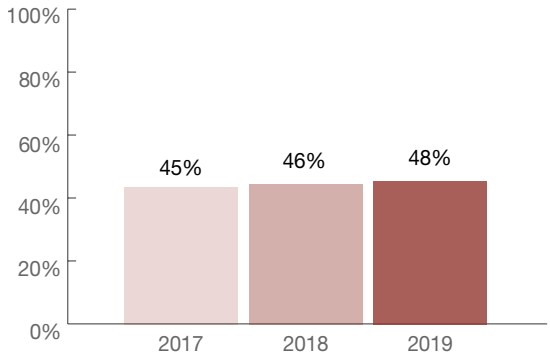
Aantal 1e Adviesaanvragen Provinciaal

Aantal bezoekers Lokale Commissie Gemeente

Aantal bezoekers Lokale Commissie Provinciaal

TABEL A

	Gemeente Weststellingwerf			Provinciaal		
	2017	2018	**2019**	2017	2018	**2019**
1e welstandsadviesaanvragen	140	158	128	3241	3110	3114
behandelingen/welstandsaanvragen	1,76	1,73	2,3	1,75	1,81	1,83
1e monumentenadviesaanvragen	4	5	6	276	255	295
behandelingen/monumentaanvragen	1,5	1,4	2,67	1,54	1,57	1,68
totaal aantal 1e aanvragen	144	163	134	3517	3365	3409
adviesgelden (x € 1000)	40,7	63,3	43,1	1021,8	1066,0	1008,0

TABEL B

	Gemeente Weststellingwerf			Provinciaal		
	2017	2018	**2019**	2017	2018	**2019**
Voldoet	27,8%	41,1%	23,1%	31,7%	31,6%	29,4%
Voldoet mits	17,4%	12,9%	6,7%	16,0%	17,9%	17,9%
Voldoet niet	13,2%	8,6%	16,4%	14,4%	14,2%	14,0%
Aanhouden	0,0%	0,6%	6,0%	2,3%	3,0%	3,4%
Vooroverleg	41,6%	36,8%	47,8%	35,6%	33,3%	35,3%

TABEL C

	Gemeente Weststellingwerf			Provinciaal		
	2017	2018	**2019**	2017	2018	**2019**
≤ 5.000	15,6%	15,9%	19,4%	21,6%	22,7%	23,2%
5.001 - 25.000	23,3%	18,9%	22,3%	24,0%	23,3%	25,3%
25.001 - 100.000	27,8%	26,5%	21,4%	24,0%	21,8%	23,0%
100.001 - 250.000	18,9%	25,0%	20,4%	19,2%	17,8%	15,3%
≥ 250.001	14,4%	13,7%	16,5%	11,2%	14,4%	13,2%

TABEL D

	Gemeente Weststellingwerf			Provinciaal		
	2017	2018	**2019**	2017	2018	**2019**
aantal vergaderingen	23	23	23	606	533	440
plannen met toelichters	42%	45%	48%	45%	46%	48%
plannen met bezoek/vergadering	4,6	5,2	6,5	4,5	5,2	6,7
plannen met bezoek totaal	106	119	150	2719	2750	2969

Vooroverleg

Dit jaar werd bij 47,8% van de plannen gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot vooroverleg. In 2018 lag dit percentage op 36,8%. Onze ervaringen met vooroverleg zijn positief. De aanvrager krijgt dan voorafgaand aan de procedure voor de vergunningaanvraag de mogelijkheid om met deskundigen van gedachten te wisselen. Eventuele aanpassingen kunnen nog worden verwerkt zonder de druk van dwingende termijnen. In een tussenoverleg kan met de commissie van gedachten worden gewisseld over de strekking van het préadvies en over mogelijke oplossingsrichtingen.

Aanbeveling: De commissie adviseert u om het vooroverleg te blijven stimuleren en wil graag zo vroeg mogelijk betrokken zijn bij plan- en ontwerpprocessen.

De Centrale Adviescommissie

Gecompliceerde plannen kunnen worden voorgelegd aan de breed samengestelde Centrale Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit van hûs en hiem. In 2019 gebeurde dat slechts bij één plan, namelijk:
Het terugbrengen van een torenspits op de toren van de voormalige Nederlands-Hervormde Kerk te Vinkega (gemeentelijk monument). Bijzonder aan dit bouwplan was dat hierbij mogelijk gebruik zou worden gemaakt van een bestaande, elders bij sloop vrijgekomen dakruiter. Het ging hierbij om een dakruiter in neogotische stijl, afkomstig van de kapel van het voormalige ziekenhuis St. Johannes de Deo, Haarlem-Noord. Hiervan heeft de commissie aangegeven dat het eventueel hergebruiken van de gehele dakruiter (inclusief het onderste deel met neogotische elementen) enkel voorstelbaar wordt geacht als op overtuigende wijze kan worden aangetoond dat deze in goede verhoudingen/afmetingen staat tot de toren en het schip en er voldoende afleesbaar blijft dat dit een latere toevoeging betreft.

Overige advisering

De voorzitter van de lokale commissie is lid van het Q-team Lindewijk. Voor de advisering van het team verwijzen we naar het jaarverslag van het Q-team.
In 2019 was er geen overleg in het kader van Nije Pleats.

Overige activiteiten

Het is inmiddels alweer even geleden dat de commissie met de raadsleden op fietsexcursie is geweest door de gemeente. In het afgelopen jaar heeft er geen excursie plaatsgevonden.

Aanbeveling: Graag nodigen we de raadsleden uit om in het komende jaar, mits de omstandigheden het toelaten, met elkaar de gemeente op de fiets te verkennen en zo diverse zaken aangaande de ruimtelijke kwaliteit te bespreken.

Gemeentelijk beleid

De commissie beoordeelde de plannen voor bouwwerken op basis van de welstandscriteria. Als het ging om een monument, werd beoordeeld of de monumentale waarden van het pand in voldoende mate werden gerespecteerd en bracht de commissie een gecombineerd welstands- en monumentenadvies uit. De advisering vond steeds plaats binnen de bouwmogelijkheden van de bestemmingsplannen.

Welstandsbeleid

Het gemeentelijk welstandsbeleid is in 2004 door de gemeenteraad voor het eerst vastgesteld. Deze nota is door de gemeenteraad in 2013 geactualiseerd. De zogenaamde sneltoetscriteria zijn daarbij niet aangepast. De kern van de nota wordt gevormd door de gebiedscriteria. Deze toetsingscriteria omschrijven per gebied de reeds aanwezige alsook de beoogde kwaliteit per beeldaspect van de bebouwing. Voor specifieke bouwwerktypen zoals boerderijen, zijn objectgerichte criteria opgesteld.

Het welstandsbeleid is naar onze mening over het algemeen goed toepasbaar. We merken dat het beleid verhelderend is voor initiatiefnemers. Het maakt duidelijk wat de gemeente wil bereiken met het oog op de ruimtelijke kwaliteit en het biedt houvast bij de begeleiding en de beoordeling van plannen.
Wel kan geconstateerd worden dat een actualisatie van de nota vanwege gewijzigde rijksregelgeving, de aanstaande Omgevingswet en (mogelijk) gewijzigde opvattingen van de gemeente opnieuw gewenst is. Aanbevolen wordt de huidige welstandnota tijdig te evalueren en indien gewenst aan te passen op ontwikkelingen die voortkomen uit het huidige tijdsgewricht, bijvoorbeeld ten aanzien van de toenemende wens en noodzaak om panden te verduurzamen (zonnepanelen, isolatie, etc.).

Aanbeveling: We bevelen aan de huidige welstandsnota tijdig te evalueren en indien gewenst aan te passen op ontwikkelingen die voortkomen uit het huidige tijdsgewricht, zoals de energietransitie.

Erfgoedbeleid

Erfgoed wordt binnen de ruimtelijke planontwikkeling een steeds belangrijkere factor.
Rijksmonumenten hebben daarbinnen een beschermde status. Weststellingwerf heeft daarnaast de meest relevante objecten aangewezen als gemeentelijk monument. Als integraal ruimtelijk erfgoedbeleid is dit nog vrij summier en ook naoorlogse ontwikkelingen ontbreken.

Aanbeveling: De commissie adviseert u het realiseren van een integraal ruimtelijk erfgoedbeleid.

Reclamebeleid

De gemeente heeft geen specifiek reclamebeleid. Wel zijn in de nota voor sommige deelgebieden enige richtlijnen aangaande reclame opgenomen.

Handhavingsbeleid

Een krachtig handhavingsbeleid draagt, zo blijkt uit de praktijk van de advisering, bij aan het vergroten van het draagvlak voor de ruimtelijke-kwaliteitsborging. De gemeente Weststellingwerf heeft een gematigd handhavingsbeleid met betrekking tot welstand.

Als welstandsbeleid en handhavingsbeleid niet gelijk op gaan, ontstaan er onduidelijkheden en frustraties. Met name bij de veel voorkomende bouwwerken zien we soms dat een aangevraagd bouwwerk op grond van de welstandscriteria niet mogelijk is, terwijl ‘de buren precies hetzelfde hebben gedaan’. Hoewel de commissie dan uitlegt dat de buren dat waarschijnlijk zonder vergunning hebben gedaan, is het een hard gelag als de commissie dan negatief moet adviseren. Degene die netjes een vergunning aanvraagt, trekt dan aan het kortste eind.

Aanbeveling: De commissie adviseert u om ten aanzien van welstand een meer actief handhavingsbeleid te gaan voeren.

Kwaliteitsbeleid onder de Omgevingswet

De komst van de Omgevingswet biedt de mogelijkheid om de beleidskaders te integreren. Met de ingang van de Omgevingswet worden huidige regels voor gemeentelijk erfgoedbeleid en welstandsbeleid in de basis gewaarborgd in de zogenoemde ‘bruidsschat’. Maar de gemeente heeft ook ruimte om zelf invulling te geven aan een passend omgevingsplan. De gemeenteraad kan daarin aangeven voor welke vergunningplichtige activiteiten advies door de gemeentelijke adviescommissie verplicht is. Dit biedt goede kansen voor een meer integrale advisering.

Aanbeveling: De commissie adviseert u om bij het ontwikkelen van kwaliteitsbeleid samenhang aan te brengen tussen de verschillende instrumenten zoals de omgevingsvisie, het omgevingsplan en mogelijk ook een kwalitatief omgevingsprogramma.

Aanbevelingen

In dit jaarverslag hebben we verschillende aanbevelingen geformuleerd.
We vatten ze hier nog een keer samen:

- De commissie adviseert u om het vooroverleg te blijven stimuleren en wil graag zo vroeg mogelijk betrokken zijn bij plan- en ontwerpprocessen.
- Graag nodigen we de raadsleden uit om in het komende jaar, mits de omstandigheden het toelaten, met elkaar de gemeente op de fiets te verkennen en zo diverse zaken aangaande de ruimtelijke kwaliteit te bespreken.
- We bevelen aan de huidige welstandsnota tijdig te evalueren en indien gewenst aan te passen op ontwikkelingen die voortkomen uit het huidige tijdsgewricht, zoals de energietransitie.
- De commissie adviseert u een integraal ruimtelijk erfgoedbeleid te realiseren.
- De commissie adviseert u om ten aanzien van welstand een meer actief handhavingsbeleid te gaan voeren.
- De commissie adviseert u om bij het ontwikkelen van kwaliteitsbeleid samenhang aan te brengen tussen de verschillende instrumenten zoals de omgevingsvisie, het omgevingsplan en mogelijk ook een kwalitatief omgevingsprogramma.

Concluderend stellen we dat de advisering in uw gemeente op een positieve en uitnodigende manier verloopt. Het vooroverleg in de vroege fasen van de planvorming draagt daar veel aan bij. De komende jaren staan we gezamenlijk voor de uitdaging om deze manier van werken door te ontwikkelen, in de geest van de Omgevingswet. Hûs en hiem denkt hierover graag met u mee. Er is expertise om bijvoorbeeld ook te adviseren over de formulering van beleid, ruimtelijke opgaven en ontwerpuitgangspunten. Want: hoe meer je aan de voorzijde van processen kunt meedenken, hoe minder je aan het eind van processen hoeft in te grijpen. Als adviescommissie staan we klaar om samen met uw gemeente te experimenteren, te ontdekken wat goed werkt en onze werkwijze zonodig aan te passen.

Colofon

hûs en hiem
welstandsadvisering en monumentenzorg

Foto’s: G. Boschloo, T. Willems-Kruize

Johan Willem Frisostraat 1
8933 BN Leeuwarden

058-2337930
www.husenhiem.nl
husenhiem@husenhiem.nl